

Качество на институциите на държавите от Европейския съюз

Диана Съботинова*

Високото качество на институциите е свързано с по-висок брутен вътрешен продукт (БВП) на човек от населението, по-високи нива на заетост и по-високо доверие в националното правителство. Качеството на институциите е свързано и с по-нисък риск от бедност и социално изключване и показва как високоефективните институции са от съществено значение за трайното икономическо и социално сближаване в ЕС.

Въпреки че държавите членки на ЕС-27 са лидери по отношение на качеството на институциите в световен мащаб според шестте световни показателя за управление (Worldwide Governance Indicators – WGI) на Световната банка (глас и отчетност, политическа стабилност и отсъствие на насилие или тероризъм, ефективност на правителството и публичния сектор, качество на регулаторната рамка, върховенство на закона, контрол на корупцията), техните резултати се влошават по отношение на всички показатели след кризата от 2008 г. Тази тенденция е особено тревожна предвид важната роля на институциите за укрепване на устойчивостта на обществата и за достъпа до фондовете на ЕС, които допринасят за този процес.

Държавите членки от северна и западна Европа се очертават като най-добре представящите се по отношение на качеството на институциите в ЕС през периода 1996-2020 г., като резултатите на балтийските държави се подобряват значително след присъединяването им към ЕС, изпреварвайки средиземноморските държави членки, чиито резултати намаляват. Резултатите на държавите членки от централна и източна Европа са стабилни; въпреки някои подобрения, България и Румъния имат най-

лошо качество на институциите.

По-високото качество на институциите и по-силният административен капацитет могат да спомогнат за увеличаване на степента на усвояване на средствата на ЕС, както и за увеличаване на ефекта им за стимулиране на растежа за държавите членки и регионите. Това показва, че подобряването на качеството на институциите е не само стимул за растеж като цяло, но и ключово изискване за ефективно управление.

Сближаването във възходяща посока на икономическите и социалните условия е от съществено значение за стабилността на Европейския съюз. ЕС, в който икономическият растеж не се разпространява във всички основни региони, вероятно ще бъде подложен на политически предизвикателства. Сред многото фактори, влияещи върху икономическото и социалното сближаване на държавите членки, е качеството на техните институции.

Качеството на институциите е широко понятие, обхващащо закони, индивидуални права и правителствени регулации и услуги. То включва качеството на процеса, чрез който правителствата се избират, наблюдават и заменят, както и капацитета на правителствата за ефективно формулиране и прилагане на стабилни политики. Това е решаващ фактор за социално-икономическото въздействие на политиките, тъй като засяга начина, по който те се изпълняват.

Качеството на институциите също има важна роля за привличането на чуждестранни инвестиции и отчасти обяснява икономическото развитие на отделните страни. Ограниченият административен капацитет и лошото качество на институциите могат да подкопаят икономическия растеж, да възпрепятстват функционирането на социалните системи и да отслабят доверието в институциите.

Наличието на ефективни и висококачествени институции е от първостепенно значение за успеха не само на отделните държави членки, но и на ЕС като цяло. Добрите институции улесняват достъпа до средства от ЕС и дават възможност за напредък по отношение на социално-икономическите показатели, които са целите на политиката на ЕС и на Европейския стълб на социалните права, като равнището на заетост, процента на хората,

* проф. д-р Диана Съботинова
Бургаски свободен университет

изложени на риск от бедност и социално изключване (ARОPE), и процента на NEET (процентът на младите хора, които не работят, не учат или не се обучават). Възприемането на качеството на институциите в обществото е преплетено със социалното доверие и здравето на демокрациите. Това има осезаем ефект върху живота на хората - например държавите с ефективни правителства, силно върховенство на закона и по-високо качество на регулаторната рамка са по-добри в приемането на ограничителни мерки (Alfano and Ercolano, 2022 г.).

Анализът на качеството на институциите не е лесен поради липса на данни и проблеми със сравними дефиниции и наличност на данни. Анализът в този обзор използва шестте WGI, разработени от Световната банка (Kaufmann et al, 2010). Това са съставни показатели, които имат за цел да обхванат шест измерения на качеството на управлението: глас и отчетност, политическа стабилност и отсъствие на насилие или тероризъм, ефективност на правителството и публичния сектор, регулаторно качество, върховенство на закона и контрол на корупцията.

WGI се основават на компилацията от възприятията на много разнообразна група респонденти, събрани в голям брой проучвания и други международни оценки на управлението. Някои от тези инструменти отразяват становищата на дружества, физически лица и държавни служители в оценяваните държави, както и на представители на неправителствени организации и други (Kaufmann et al, 2010). Въпреки че често е критикуван за големия брой разглеждани източници на данни, които могат да подкопаят съпоставимостта на данните, има широко разпространено съгласие, че макар и несвършени, шестте показателя осигуряват добра и надеждна мярка за качеството на управлението по целия свят (Kaufmann et al, 2007; Thomas, 2009; Langbein and Knack, 2010).

Какво измерват показателите за управление в световен мащаб?

Глас и отчетност: Отразява възприятията за степента, до която гражданите на дадена страна могат да участват в избора на правителство, както и възприятията за свобода на изразяване, свобода на сдружаване и

свободни медии.

Политическа стабилност и отсъствие на насилие или тероризъм: Отразява възприятията за вероятността правителството да бъде дестабилизирано или свалено чрез противоконституционни или насилствени средства, включително политически мотивирано насилие и тероризъм.

Ефективност на правителството и публичния сектор: Отразява възприятията за качеството на обществените услуги, качеството на държавната администрация и степента на нейната независимост от политически натиск, качеството на формулирането и прилагането на политиките, както и надеждността в ангажимента на правителството към такива политики.

Качество на регулаторната рамка: Отразява възприятията за способността на правителството да формулира и прилага стабилни политики и разпоредби, които позволяват и насърчават развитието на частния сектор.

Върховенство на закона: Отразява възприятията за степента, в която служителите имат доверие и спазват правилата на обществото, и по-специално качеството на изпълнението на договорите, правата на собственост, работата на полицията и съдилищата, както и вероятността от престъпления и насилие.

Контрол на корупцията: Отразява възприятията за степента, до която публичната власт се упражнява за лична изгода, включително дребни и големи форми на корупция, както и "завладяването" на държавата от елитите и частните интереси.

Глобален преглед

Европа е в челните редици в световен мащаб по отношение на добре развитите институционални рамки в продължение на много десетилетия (Briegel and Bruinshoofd, 2022 г.). Въпреки че двойната рецесия между 2008 г. и 2013 г. може да е отслабила институционалното качество с увеличаването на икономическите и социалните различия между държавите членки и намаляването на доверието в националните и европейските институции, последните данни от WGI (2024 г.) потвърждават силата на европейските институции в сравнение със средната стойност

за света. Качеството на институциите в ЕС превъзхожда средното за света по всичките шест показателя, макар и в по-малка степен по показателя за политическа стабилност и отсъствие на насилие или тероризъм.

Въпреки това качеството на институциите варира значително на континента и по света. Анализът на данните подчертава интересни прилики между държавите членки и други райони на света, което показва разнородна картина на ЕС по отношение на качеството на институциите. Той също така разкрива, че членството в ЕС и еврозоната не съответства автоматично на по-високо качество на институциите в сравнение с други части на света.

Идентифицирани са шест клъстера от държави (фигура 1).

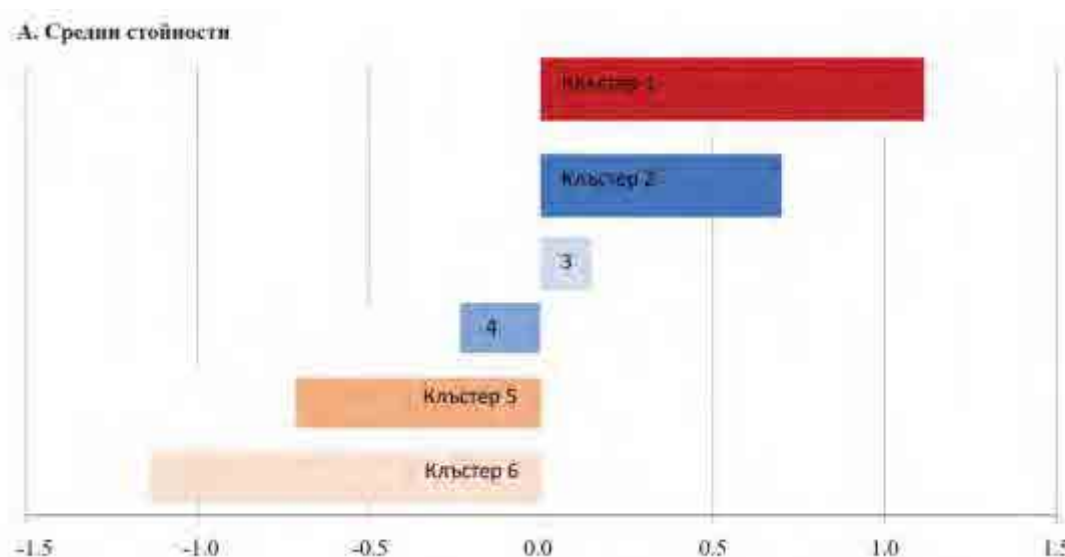
Клъстер 1 групира най-добре представящите се държави в шестте WGI. Този клъстер обхваща Съединените щати, Канада, Австралия и повечето западни развити страни, включително в Австрия, Белгия, Дания, Финландия, Франция, Германия, Ирландия, Люксембург, Нидерландия и Швеция.

Клъстер 2 включва вторите най-добре представящи се в WGI, с резултати доста над средното за света. Той се състои главно от южноевропейските държави членки на ЕС (Кипър, Гърция, Италия, Малта, Португалия и Испания) и повечето източноевропейски държави членки (Хърватия, Чехия, Естония, Унгария, Латвия, Литва, Полша, Словакия и Словения). Той съдържа малък брой държави извън ЕС.

Клъстери 3 и 4 групират онези държави, които имат резултати по WGI малко над или под общата средна стойност. Те включват Индия, Турция, няколко страни от Централна и Южна Америка, южноафрикански страни и някои страни от Далечния изток. Две европейски държави членки - България и Румъния - също са в тези клъстери.

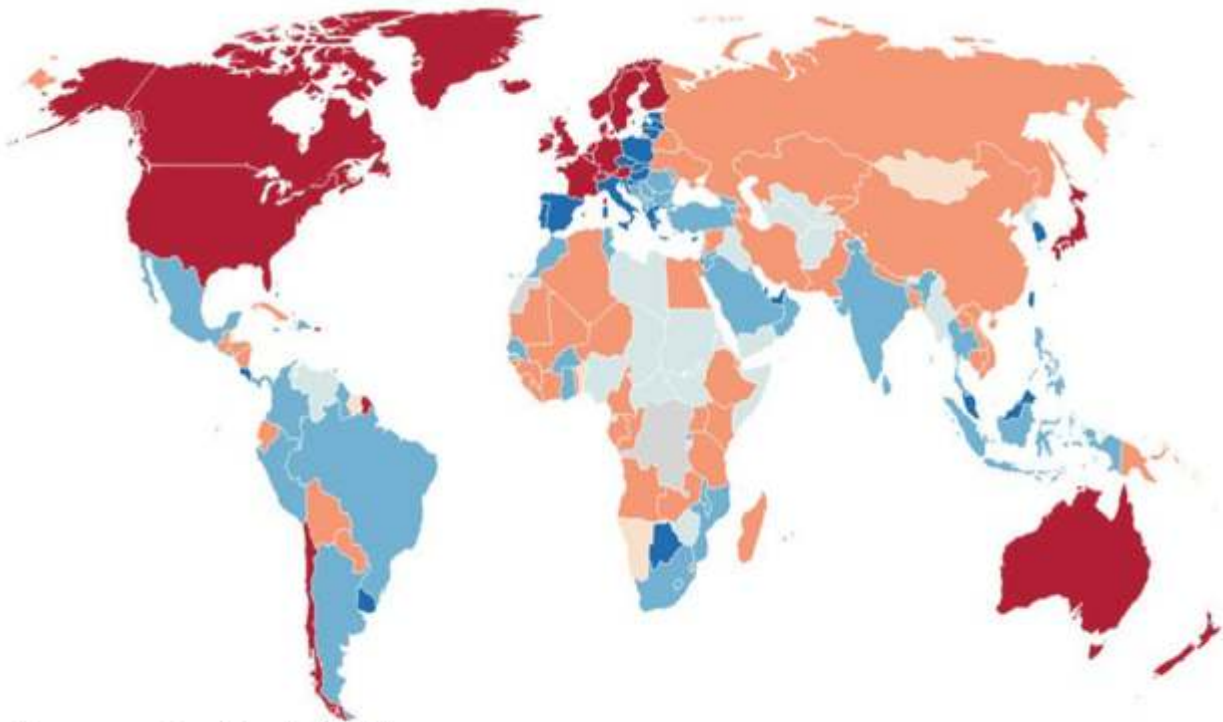
Клъстери 5 и 6 групират страните с най-ниски резултати по отношение на качеството на институциите, далеч под средното за света. Тези клъстери включват главно страни на юг от Сахара и Северна Африка, както и повечето азиатски страни, включително Русия и Китай.

Фигура 1: Клъстеризация на държавите според WGI

Б. Съответствие на държавите с клъстерите

Източник: *Eurofound* (2022)

Качество на институциите в Европейския съюз

Анализът, описан в предишния раздел, идентифицира три нива на качество на институциите в държавите членки на ЕС. За да се разбере по-добре динамиката на качеството на институциите в ЕС, измерено от WGI, трите клъстера, в които попадат държавите членки, са допълнително прецизирани, като те са разделени на шест подгрупи според качеството на техните институции, географското им местоположение и приликите в техните социални системи.

Скандинавски: Дания, Финландия и Швеция

Западни: Австрия, Белгия, Франция, Германия, Ирландия, Люксембург и Нидерландия

Средиземноморски: Кипър, Гърция, Италия, Малта, Португалия и Испания

Централни и Източни: Хърватия, Чехия, Унгария, Полша, Словакия и Словения

Балтийски: Естония, Латвия и Литва

Други Източни: България и Румъния

За всеки показател са изследвани

средните стойности на шестте групи за периода 1996-2020 г. Резултатите потвърждават съществуването на многостепенна Европа, с ясна разлика в представянето на шестте групи във времето. Въпреки че това важи за всички показатели, има значителни разлики в тенденциите в шестте групи по показателя за политическа стабилност.

Скандинавска група

Средно скандинавските страни имат най-високо ниво на качество на институциите в ЕС, като регистрират най-високи резултати по всички показатели. Въпреки че има известно влошаване на резултатите им по отношение на показателите за ефективността на правителството и политическата стабилност между 1996 г. и 2020 г., те запазват водещата си позиция в ЕС през целия период. Държавите от тази група показват сходни и последователни резултати от 1996 г. насам, като Финландия се подобрява най-много, особено по отношение на показателите за ефективност на управлението, качество на регулаторната рамка и върховенство на закона.

Западна група

Западната група има второто най-високо ниво на качество на институциите, което средно е под скандинавските нива по всички показатели през периода 1996-2020 г. Както и в скандинавския клъстер, се наблюдава известно влошаване на резултатите по показателите за ефективност на правителството и политическа стабилност. На национално равнище Люксембург и Нидерландия се представят по-добре от другите държави в групата по повечето показатели, докато Белгия и Франция често се представят под средното ниво.

Балтийска група

Групата, съставена от Естония, Латвия и Литва, отбелязва най-голямо подобрене във всичките шест WGI показателя между 1996 г. и 2020 г. Това важи с особена сила за показателите за върховенство на закона, контрол на корупцията, ефективност на управлението и качество на регулаторната рамка. По отношение на всички тези показатели страните от балтийската група са имали много по-ниски равнища на представяне през 1996 г. в сравнение със средиземноморската група. През изследвания период обаче представянето на балтийските държави непрекъснато се подобрява и след кризата от 2008-2012 г. тази група превъзхожда средиземноморската група, превръщайки се в третата най-добре представяща се група през 2020 г. На равнище държави членки Естония постоянно изпреварва Латвия и Литва, като постига най-високи резултати по всички показатели. Особено забележителни са резултатите на страните в областта на контрола на корупцията, върховенството на закона и качество на регулаторната рамка: по тези показатели тяхното представяне се е удвоило или дори утроило или повече през периода 1996-2020 г.

Средиземноморска група

За разлика от Балтийската група, Средиземноморската група регистрира влошаване на резултатите по повечето показатели през периода 1996-2020 г. Въпреки че започва на трето място сред шестте групи в началото, рейтингите на тази група намаляват, по-специално по върховенството на закона, контрола на корупцията, ефективността на

управлението и качеството на регулаторната рамка. Въпреки че първоначалните резултати са по-високи от тези на балтийската и централната и източната група, средиземноморската група е превъзхождана от балтийската група с течение на времето. Представянето ѝ е в съответствие с това на Централната и Източната група. На национално равнище Малта и Португалия са най-добре представящите се държави в групата, докато най-ниските стойности са отчетени за Гърция и Италия. Последните две страни се влошават най-силно, намалявайки наполовина представянето си в повечето WGI между 1996 и 2020 г.

Централна и Източна група

Централната и Източната група се характеризират със стабилност на резултатите по повечето показатели, като през периода 1996-2020 г. не е регистрирано значително подобрене или влошаване. Има малки колебания в показателите за ефективност на правителството, върховенството на закона и контрола на корупцията. Докато е регистрирано малко подобрене в качеството на регулаторната рамка, има леко влошаване на гласа и отчетността. Като цяло тази група остава на пето място по отношение на представянето, заедно със средиземноморската група. Много сходни стойности и в двете групи са отчетени за показателите за качество на регулаторната рамка, върховенство на закона, контрол на корупцията и ефективност на управлението. На национално равнище Чехия и Словения се представят най-добре, докато Хърватия и Унгария имат най-ниски стойности за повечето показатели.

Изключения от Източната група

Както показва глобалният анализ, България и Румъния имат различна динамика по отношение на качеството на институциите от останалата част от ЕС. Освен че имат най-слаби резултати, има и значителна разлика между тази група и другите групи по отношение на показателите за ефективност на управлението, върховенството на закона и контрола на корупцията. Въпреки това е регистрирано известно подобрене в гласа и отчетността и качеството на регулаторната рамка. Въпреки че представянето на двете страни е сходно,

Румъния се представя малко по-добре от България по всички показатели.

Сближаване на качеството на институциите

В литературата съществува широк консенсус, че значителните различия в качеството на институциите между държавите могат в краткосрочен план да подкопаят гладкото функциониране на ЕС като цяло и на Европейския паричен съюз в частност (Pérez-Moreno et al, 2020 г.). Държавите с институции с по-ниско качество могат да станат по-уязвими на неблагоприятни сътресения, което прави ЕС по-податлив на кризи.

Освен това в дългосрочен план институционалните различия водят до различия в икономическия растеж и дохода на глава от населението в отделните държави членки, като консолидират и увеличават съществуващите различия в жизнения стандарт между ядрото и периферията на ЕС (Kollias and Messis, 2021 г.).

Големите различия в качеството на управлението могат също така да подкопаят достъпа до схемите за финансиране на ЕС. Следователно възходящо икономическо и социално сближаване може да бъде постигнато по устойчив начин само ако се намалят различията в качеството на институциите и се постигне възходящо сближаване по отношение на качеството на управлението. Поради тези

причини, въпреки че анализът на WGI показва многостепенна Европа по отношение на качеството на институциите, е важно да се разбере дали Съюзът се е подобрил по отношение на качеството на институциите и дали различията между държавите членки са намалели с течение на времето.

Обобщение на констатациите

Въпреки че промените в WGI като цяло са умерени с течение на времето, е установено сближаване във възходяща посока по показателите за качество на регулаторната рамка, върховенство на закона и контрол на корупцията. За тези показатели средните стойности нарастват, като различията намаляват през периода 1996-2020 г.

Обратно, за глас и отчетност, политическа стабилност и ефективност на управлението, сближаването е надолу - намаляване на средните стойности, придружено от намаляване на различията между членовете на ЕС. (Таблица 1 обобщава констатациите от анализа на конвергенцията.) Резултатите изглежда потвърждават основателността на тези опасения. Докато и в двата периода за политическа стабилност е регистрирано низходящо сближаване, другите пет показателя показват много различна динамика преди и след срива от 2008 г.

Таблица 1: Обобщение на анализа на конвергенцията на WGI през периода 1996-2020 г., 1996-2008 г. и 2008-2020 г.

WGI Показатели	1996–2020	1996–2008	2008–2020
Глас и отчетност	<i>Низходяща конвергенция</i>	<i>Възходяща конвергенция</i>	<i>Низходяща конвергенция</i>
Политическа стабилност	<i>Низходяща конвергенция</i>	<i>Низходяща конвергенция</i>	<i>Низходяща конвергенция</i>
Ефективност на правителството и публичния сектор	<i>Низходяща конвергенция</i>	<i>Възходяща конвергенция</i>	<i>Низходяща конвергенция</i>
Качество на регулаторната рамка	<i>Възходяща конвергенция</i>	<i>Възходяща конвергенция</i>	<i>Низходяща конвергенция</i>
Върховенство на закона	<i>Възходяща конвергенция</i>	<i>Възходяща конвергенция</i>	<i>Низходяща конвергенция</i>
Контрол на корупцията	<i>Възходяща конвергенция</i>	<i>Възходяща конвергенция</i>	<i>Низходяща конвергенция</i>

Източник: Eurofound (2022)

През периода преди кризата (1996-2008 г.) е регистрирано сближаване във възходяща посока по отношение на гласа и отчетността, качеството на регулаторната рамка, върховенството на закона и контрола на корупцията. Установено е възходящо отклонение - повишаване на резултатите, придружено от увеличаване на различията между държавите членки - в ефективността на управлението. След кризата не са открити признаци на възходящо сближаване по показателите. През този период всички WGI показват низходяща тенденция. По-конкретно е регистрирано низходящо сближаване по четири показателя (политическа стабилност, ефективност на управлението, върховенство на закона и контрол на корупцията), а низходящи различия - намаляване на изпълнението, придружено от увеличаване на различията - е регистрирано по отношение на гласа и отчетността и качеството на регулаторната рамка.

Като се има предвид значението на това да се гарантира, че в ЕС и неговите държави членки съществуват добре функциониращи институции със сравнимо качество, намаляването на резултатите по всичките шест показателя през периода 2008-2020 г. е обезпокоително поради възможните последици за икономическото и социалното сближаване в дългосрочен план. Това следва да накара държавите членки да предприемат действия за подобряване на качеството на своите институции и начина, по който те се възприемат. Висококачественото управление в държавите членки би могло да доведе до балансиран и силен икономически растеж, като същевременно насърчи доверието в институциите сред европейските граждани, като спомогне за справяне с нарастващото им разочарование и недоволство.

Глас и отчетност

При сравняване на резултатите от 1996 г. до 2020 г. е установено низходящо сближаване на държавите членки по показателя глас и отчетност. През 2020 г. най-добрите резултати по този показател са отчетени в Дания, Финландия, Нидерландия и Швеция, като най-ниски стойности са в България, Хърватия, Унгария и Румъния. За този показател

конвергентната тенденция е резултат от комбинирания ефект от намаляването на резултатите на държавите с най-добри резултати и подобряването на резултатите сред държавите с най-лоши резултати.

Анализът на периодите преди и след 2008 г. показва, че тенденцията е възходяща конвергенция през 1996-2008 г. и низходяща дивергенция през 2008-2020 г. Спадът в средните резултати след 2008 г. е много по-висок от умереното увеличение преди 2008 г. Докато повечето от страните, които се подобряват в периода преди кризата, отбелязват спад след кризата от 2008 г., Хърватия, Естония, Германия, Латвия и Румъния увеличават резултатите си през двата периода. Резултатите за Австрия, Финландия, Гърция, Италия, Литва и Нидерландия се повишават след кризата от 2008 г., след като намаляват в периода преди кризата. За останалите държави резултатите намаляват през двата периода.

Политическа стабилност и отсъствие на насилие или тероризъм

WGI са силно свързани; трите, които са най-тясно свързани, са върховенството на закона, контрола на корупцията и ефективността на правителството, с много сходни тенденции в средните стойности на страните. Показателят за политическа стабилност обаче е най-слабо свързан с останалите и показва малко по-различна динамика.

За този показател моделът е на низходяща конвергенция през периода 1996-2020 г. През 2020 г. държавите с най-високи равнища на политическа стабилност са Ирландия, Люксембург, Португалия и Швеция, а най-ниски стойности са отчетени за Кипър, Франция, Гърция и Испания. През целия период резултатите на по-голямата част от страните намаляват, с изключение на България, Хърватия, Литва и Испания, чиито резултати се увеличават. Най-голям спад е отчетен в Белгия, Италия, Германия, Нидерландия и Словения.

Конвергентната тенденция се дължи на намаляването на резултатите на страните, които са имали по-високи резултати през 1996 г. Намаляването им във времето е относително по-силно от спада в страните с най-лошо представяне.

За разлика от другите показатели, динамиката на политическата стабилност е

низходяща конвергенция и в двата подпериода 1996-2008 г. и 2008-2020 г. Спадът в средната стойност е по-голям през периода 1996-2008 г., докато различията между държавите членки намаляват повече през периода 2008-2020 г. Забележително е, че резултатът на Испания се е увеличил от 1996 г. до 2008 г., компенсирайки значителния спад през 2008-2020 г.

Освен това след кризата от 2008 г. забележително подобрение на показателя е регистрирано за балтийските държави, България и Румъния, докато през същия период скандинавските и западните страни показват стабилен спад.

Ефективност на правителството

От 1996 г. до 2020 г. държавите членки се сближават надолу по отношение на ефективността на управлението. През 2020 г. Дания, Финландия, Люксембург и Нидерландия постигат най-добри резултати по този показател, докато България и Румъния се представят най-зле, като показват значителна разлика между тях и другите държави членки на ЕС. През целия период повечето източноевропейски страни увеличават резултатите си, с изключение на България, Унгария и Полша. С изключение на Дания, Малта и Швеция, представянето на всички страни от скандинавската, западната и средиземноморската група се влошава. Конвергентната тенденция в показателя е резултат от комбинирания ефект от намаляването на резултатите в държавите с най-добри резултати и подобряването на резултатите в държавите с най-слабо представящи се резултати през целия период.

Разглеждайки периодите преди и след срива от 2008 г., анализът разкрива, че възходяща конвергенция настъпва през 1996-2008 г., последвана от низходяща конвергенция през 2008-2020 г. Спадът в средните резултати след 2008 г. е много по-висок от умереното увеличение през 1996-2008 г. Повечето страни се подобряват през 1996-2008 г., но резултатите им намаляват след кризата от 2008 г. Балтийската група е забележително изключение от тази тенденция, тъй като резултатите на страните от тази група нарастват постоянно през двата периода. Обратно, резултатите на Белгия, Германия, Гърция, Унгария, Ирландия, Полша, Португалия и Испания се влошават значително през двата периода.

Качество на регулаторната рамка

През периода 1996-2020 г. държавите членки се сближават нагоре по показателя за качество на регулаторната рамка. През 2020 г. най-добре се представят Дания, Финландия, Люксембург и Нидерландия, докато най-слабо представилите се са Хърватия, Унгария, Италия и Румъния. Повечето държави подобряват резултатите по този показател през целия период. Най-голямо увеличение е отчетено за България, Хърватия, Естония, Литва и Румъния, а най-голямо намаление за Кипър, Унгария, Италия и Испания.

Тенденцията на конвергенция се дължи на държавите с най-ниски резултати през 1996 г., които подобряват резултатите си с течение на времето относително повече от най-добре представящите се страни.

Анализът на двата подпериода показва възходяща конвергенция на държавите членки през 1996-2008 г. и низходяща дивергенция през 2008-2020 г. Като цяло подобрените резултати в периода преди кризата са по-големи от влошаването след 2008 г. Въпреки че резултатите на по-голямата част от държавите членки се увеличават през периода 1996-2008 г., това не е така за Австрия, Люксембург, Нидерландия, Португалия и Словения. След финансовата криза резултатите на повечето държави спадат, с изключение на Чехия, Естония, Финландия, Германия, Латвия, Люксембург, Малта, Полша, Словения и Швеция. Интересното е, че качеството на регулаторната рамка спада и в Австрия, Холандия и Португалия и през двата периода.

Върховенство на закона

За периода 1996-2020 г. е регистрирано сближаване във възходяща посока на държавите членки в областта на върховенството на закона. През 2020 г. трите скандинавски държави и Люксембург се представят най-добре по този показател, докато България, Хърватия, Гърция и Италия се представят най-зле. През периода 1996-2020 г. представянето на всички средиземноморски страни намалява значително, както и резултатите на Франция, Германия, Унгария и Полша. Рейтингите на страните от Скандинавската и Балтийската група, както и на България и Румъния се повишават.

Конвергентната тенденция се движи от

страните с най-лошо представяне, които се подобряват повече от най-добре представящите се страни, които отбелязват по-ограничено увеличение или дори спад в резултатите си.

Възходяща конвергенция е регистрирана за 1996-2008 г., последвана от низходяща конвергенция за 2008-2020 г. Като цяло увеличението, регистрирано в периода преди кризата, е по-голямо от спада след срива. Въпреки че по-голямата част от държавите членки подобряват резултатите си през периода 1996-2008 г., това не е така за средиземноморските държави, с изключение на Кипър и Малта, нито за Белгия, Полша и Словения. След кризата през 2008 г. резултатите спадат във всички средиземноморски страни, с изключение на Португалия, както и тези в Западната група, с изключение на Белгия. Обратно, резултатите се увеличават във всички държави от групата от Централна и Източна Европа, с изключение на Унгария и Полша, както и в Балтийската група и България и Румъния.

Контрол на корупцията

За показателя за контрол на корупцията сравнението на резултатите от 1996 г. до 2020 г. показва сближаване във възходяща посока. През 2020 г. Дания, Финландия, Люксембург и Нидерландия постигат най-добри резултати по този показател, докато най-слабо представящите се са България, Гърция, Унгария и Румъния. През целия период резултатите на повечето държави членки намаляват. Балтийските държави, както и България, Хърватия, Румъния и Словакия обаче отбелязват впечатляващо подобрение в резултатите си, което повишава средното за ЕС и води до сближаване в тази област през периода 1996-2020 г.

Анализът на предкризисните и следкризисните периоди показва, че възходяща конвергенция е настъпила през 1996-2008 г., последвана от низходяща конвергенция през 2008-2020 г. Спадът в средните резултати след 2008 г. е много по-висок от умереното увеличение през 1996-2008 г. Въпреки че много страни подобряват резултатите си през периода

1996-2008 г., намалението, регистрирано през периода 2008-2020 г., се дължи най-вече на Франция, Ирландия, Холандия, скандинавските страни и средиземноморските страни, с изключение на Италия. Обратно, балтийските държави и повечето източноевропейски страни, с изключение на България, Унгария и Словения, увеличават резултатите си през 2008-2020 г.

Заклучение

ЕС е в челните редици по качество на институциите в световен мащаб, измерено от шестте световни показателя за управление WGI, изготвени от Световната банка: глас и отчетност, политическа стабилност, ефективност на правителството и публичния сектор, качество на регулаторната рамка, върховенство на закона и контрол на корупцията.

Въпреки че ЕС е сред най-добре представящите се страни на световно равнище и като цяло поддържа възходяща тенденция в резултатите си от WGI през периода 1996-2008 г., неговите резултати като цяло се влошават в годините след финансовата криза от 2008 г.

През периода преди кризата 1996-2008 г. държавите членки на ЕС се сближават нагоре по показателите за качество на регулаторната рамка, върховенство на закона и контрол на корупцията, което означава, че резултатите им по тези показатели се подобряват, докато различията между тях намаляват. Низходящото сближаване е очевидно в областта на гласа и отчетността, политическата стабилност и ефективността на правителството и публичния сектор, което показва спад в резултатите, съчетан с намаляване на различията.

След срива през 2008 г. се наблюдава тенденция към намаляване във всички WGI, както и увеличаване на различията между държавите членки по отношение на показателите за глас и отчетност и качество на регулаторната рамка.

През периода 1996-2020 г. и независимо от това дали резултатите по даден показател са се подобрили или намалели, различията във всички WGI намаляват, което означава, че държавите членки сега са по-близки по отношение на качеството на институциите, отколкото през 1996 г.

Държавите от ЕС се различават по

⁸ The Global Skill Partnership on Migration 2018. ILO, IOM, UNESCO, IOE and ITUC. https://webapps.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_emp/---ifp_skills/documents/publication/wcms_821274.pdf

качеството на своите институции. Държавите членки от Северна Европа и Западна Европа се представят най-добре, докато България и Румъния изпитват затруднения. Резултатите на балтийските държави през периода на анализ са забележителни; постоянното им подобрене в много от показателите води до изпреварване на средиземноморските държави членки, чиито резултати намаляват.

Движещите сили на конвергенцията се различават в зависимост от показателите и това показва тенденциите в управлението в ЕС. Що се отнася до показателя за политическа стабилност, сближаването се дължи главно на влошаването на резултатите на държавите с най-добри резултати. По отношение на качеството на регулаторната рамка и контрола на корупцията сближаването се дължи на това, че страните с най-лошо представящи се резултати догонват най-добре представящите се.

Изследването на връзката между ключови социално-икономически показатели и WGI потвърждава положителната връзка между качеството на институциите и икономическия растеж. По-специално, брутният вътрешен продукт (БВП) на човек от населението и равнището на заетост са силно положително свързани с WGI. Установена е отрицателна връзка между WGI и риска от бедност и социално изключване. Тези констатации показват, че колкото по-високо е качеството на институциите, толкова по-високо е равнището на заетост и БВП на човек от населението и толкова по-малък е рискът от бедност и социално изключване.

Доверието в националното правителство е силно положително свързано с WGI, докато корелацията между доверието в ЕС и показателите е слаба.

Политически насоки

Устойчивото икономическо и социално сближаване във възходяща посока все повече се разглежда като основно за стабилността на ЕС и за насърчаване на по-нататъшната интеграция и сближаване между държавите членки и регионите. Сближаването във възходяща посока в ЕС е дългосрочен процес, който може да бъде повлиян от редица фактори, сред които качеството на институциите играе решаваща роля.

Анализът показва, че ЕС е световен лидер по отношение на качеството на институциите, като постига високи резултати в шестте WGI. Независимо от това значително постижение, изпълнението по всички показатели не се повишава последователно. За периода 1996-2008 г. възходящи тенденции са установени само по показателите за качество на регулаторната рамка, върховенство на закона и контрол на корупцията, докато тенденции към спад са в областта на гласа и отчетността, политическата стабилност и ефективността на управлението. Въпреки че различията в резултатите на държавите членки като цяло намаляват, финансовата криза от 2008 г. и последвалата рецесия водят до влошаване на резултатите на WGI. Тази констатация води до тревога за устойчивостта на институциите в държавите членки.

Качеството на институциите е ключов двигател на икономическите резултати на всички равнища, от местно до национално, поради ролята му за осигуряване на правилно и навременно изпълнение на макроикономическите реформи, за стимулиране на растежа на производителността и за привличане на чуждестранни инвестиции.

Качеството на институциите също е от ключово значение за определянето на достъпа до трансфери и фондове на ЕС и тяхната ефективност. Държавите и регионите с по-високо институционално качество и по-силен административен капацитет могат да получат по-успешен достъп до фондовете на ЕС и да увеличат максимално ефекта от фондовете на ЕС за стимулиране на растежа. Поради тази причина подобряването на качеството на институциите следва да се разглежда не само като стимул за процъфтяване на икономическата дейност, но и като основна предпоставка за ефективното управление.

Анализът в настоящия обзор подчертава, че надеждността и качеството на публичните институции се различават значително в отделните държави от ЕС, което има значителни последици за различните темпове на икономически и социален растеж. Идентифицирани са шест групи държави, всяка от които със свои собствени нива и динамика на качество на институциите. Установени са

значителни разлики в институционалното качество между най-добрите и най-слабо представящите се страни в ЕС.

Въпреки че дискусиите за повишаване на устойчивостта на ЕС често са съсредоточени върху създаването на механизми и фондове за извънредни ситуации, следва да се обърне повече внимание на осигуряването на дългосрочно сближаване във възходяща посока на качеството на институциите в ЕС. Това би представлявало допълнителен инструмент за постигане на устойчиви икономически и социални структури в ЕС. Това ще повиши качеството на управлението във всички държави членки и ще ги подготви за по-добро справяне с настоящите и бъдещите неблагоприятни икономически и социални сътресения.

Независимо от значението му, измерването на качеството на институциите не е лесно, като се има предвид недостигът на качествени данни и липсата на подходяща концептуална рамка за тяхното събиране. Въпреки че шестте WGI предоставят добър и надежден набор от данни, те отразяват главно възприятията за качеството на управлението, а не за това как институциите действително работят. Поради тези причини инвестирането в изготвянето на нови данни за измерване на качеството на институциите следва да бъде приоритет за по-добро разбиране на динамиката, движещите сили и последиците от качеството на институциите.

Исползвана литература:

Acemoglu, D. (2005) Institutions as a fundamental cause of long-term growth. Handbook of Economic Growth, Volume IA. Edited by Philippe Aghion and Steven N. Durlauf. Elsevier B.V. <https://economics.mit.edu/sites/default/files/publications/institutions-as-the-fundamental-cause-of-long-run-.pdf>

Briegel, F. and Bruinshoofd, A. (2022) Institutional quality in Europe: Diverging trends in challenging economic times, Rabobank.

Bruinshoofd, A. (2016) Institutional quality and economic performance, Rabobank.

Carraro, C., Dhand, O., Eichengreen, B., Mills, M., Rey, H., Sapir, A. et al (2022) A new era for Europe: How the European Union can make the

most of its pandemic recovery, pursue sustainable growth, and promote global stability, European Commission, Brussels.

Eurofound (2018) Upward convergence in the EU: Concepts, measurements and indicators, Publications Office of the European Union, Luxembourg. <http://eurofound.link/ef18003>

Eurofound (2021) Monitoring convergence in the European Union: Looking backwards to move forward – Upward convergence through crises, Challenges and prospects in the EU series, Publications Office of the European Union, Luxembourg. <http://eurofound.link/ef21008>

Eurofound (2022) Does Europe lead the way in institutional quality? Publications Office of the European Union, Luxembourg. <https://www.eurofound.europa.eu/system/files/2022-11/ef22026en.pdf>

European Commission (2020) Europe's moment: Repair and prepare for the next generation, COM(2020) 456 final, Brussels.

Filip, M.-D. and Setzer, R. (2024) The impact of regional institutional quality on economic growth and resilience in the EU. Working Paper Series, No 3045. European Central Bank. <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scpwps/ecb.wp3045~ad74f198a7.en.pdf>

Filip, D. and Setzer, R. (2025) European Central Bank (ECB) The impact of regional institutional quality on economic growth and resilience in the EU. SUERF Policy Brief. No 1188, June 2025. https://www.suerf.org/wp-content/uploads/2025/06/SUERF-Policy-Brief-1188_Filip_Setzer-1.pdf

Glawe, L. and Wagner, H. (2019) The Role of Institutional Quality for Economic Growth in Europe. SSRN. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3375215> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3375215>

Langbein, L. and Knack, S. (2010) The Worldwide Governance Indicators: Six, one or none? Journal of Development Studies, Vol. 46, No. 2, pp. 350–370.

Kaufmann, D., Kraay, A. and Mastruzzi, M. (2007) The Worldwide Governance Indicators project: Answering the critics, Policy Research Working Paper No. 4149, World Bank, Washington, DC.

Kaufmann, D., Kraay, A. and Mastruzzi, M. (2010) The Worldwide Governance Indicators: Methodology and analytical issues, Policy

Research Working Paper No. 5430, World Bank, Washington, DC.

Kollias, C. and Messis, P. (2021) Institutional quality convergence in the Euro area countries: A note and further evidence, *Journal of Contemporary European Studies*, doi: 10.1080/14782804.2021.1924642.

Pérez-Moreno, S., Bárcena-Martín, E. and Ritzen, J. (2020) Institutional quality in the Euro area countries: Any evidence of convergence? *Journal of Contemporary European Studies*, Vol. 28, No. 3, pp. 387–402.

Szörfi, Béla & Augusztin, Anna & Iker, Áron & Monisso, Anna (2025) The growth effect of EU funds – the role of institutional quality, Working Paper Series 3014, European Central Bank. <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scpwps/ecb.wp3014~757446ef99.en.pdf>

Thomas, M. (2009) What do the Worldwide Governance Indicators measure? *European Journal of Development Research*, Vol. 22, No. 1, pp. 31–54.

Worldwide Governance Indicators (2024) World Bank Group. <https://www.worldbank.org/en/publication/worldwide-governance-indicators>